

06 грудня 2022 року

**Вченому секретарю Науково-консультативної
ради при Верховному Суді Лобойку Л. М.**

01043, м. Київ, вул. П. Орлика, 8

**Члена Науково-консультативної ради при
Верховному Суді, доктора юридичних наук
Сергія Шкляра**

Шановний Леоніде Миколайовичу!

Щиро дякую за Ваш лист та довіру, висловлену до мене як члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді щодо надання наукового висновку.

За результатами вивчення питань, поставлених у запиті голови Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Гулька Б.І., надаю Науковий висновок щодо застосування наведених у ньому норм.

Додаток:

1. Науковий висновок члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді, доктора юридичних наук Шкляра С. В.

З повагою,

**Член Науково-консультативної ради при
Верховному Суді, доктор юридичних наук**

Сергій ШКЛЯР

1. Чи передбачає частина перша статті 261 ЦПК України загальне правило для всіх судових рішень, які постановляються у формі ухвал?

- 1) Відповідно до статті 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права.
- 2) Однією зі складових принципу верховенства права, згідно з Доповіддю Європейської комісії "За демократію через право" (Венеційська комісія) від 4 квітня 2011 року ("**Доповідь**")¹, є принцип юридичної визначеності.
- 3) Юридична визначеність полягає, зокрема, в тому, щоб "юридичні норми були зрозумілими й точними, а також, щоб їхньою метою було забезпечення передбачуваності ситуацій та правовідносин" (п. 46 Доповіді).
- 4) Такого ж висновку про необхідність забезпечення чіткості та передбачуваності законодавства дійшов Європейський суд з прав людини ("**ЄСПЛ**") у низці своїх рішень, зокрема: у справі "ТОВ "Шпачек" проти Чеської Республіки" від 9 листопада 1999 року², у справі "Беелер проти Італії" від 5 січня 2000 року³, у справі "Серков проти України" від 7 липня 2011 року⁴ тощо.
- 5) Стаття 261 Цивільного процесуального кодексу ("**ЦПК України**") встановлює, що ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення, якщо інше не передбачено цим Кодексом.
- 6) ЦПК України передбачено, які ухвали є винятками з правила, закріпленого у статті 261, та набувають законної сили після спливу строку на апеляційне оскарження, а в разі подання апеляційної скарги - після її розгляду судом апеляційної інстанції. Це такі ухвали – за переліком:
 - за наслідками розгляду заяви про скасування рішення третейського суду (чч.4, 5 ст.460 ЦПК);
 - про визнання й надання дозволу на виконання або про відмову у визнанні та наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу (ч.8 ст.479 ЦПК);
 - про визнання й надання дозволу на добровільне виконання або про відмову у визнанні та виконанні рішення міжнародного комерційного арбітражу (чч.6, 7 ст.480 ЦПК);
 - про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або про відмову в його видачі (ч.5 ст.487 ЦПК).
- 7) Вказаний перелік є виключним і розширеному тлумаченню не підлягає.
- 8) Окрім наведених вище випадків, законодавством не передбачено жодних інших випадків для набуття ухвалою законної сили після закінчення строку на апеляційне оскарження, а в разі подання апеляційної скарги – після розгляду цієї скарги судом апеляційної інстанції.

¹ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr)

² <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2226449/95%22%5D%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-58358%22%5D%7D>

³ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58832%22%5D%7D>

⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-105536%22%5D%7D>

- 9) Розширення таких випадків, у тому числі шляхом формування відповідної судової практики із відповідним широким тлумаченням вказаної норми ЦПК України, було б порушенням засад чіткості та передбачуваності законодавства, які є основою принципу юридичної визначеності.
- 10) **Відтак, правило, закріплене у статті 261 ЦПК України слід вважати таким, що є загальним для всіх судових рішень, які постановляються у формі ухвал, окрім встановленого чіткого переліку.**

2. Які критерії для визначення ухвал, які набирають законної сили за правилом, передбаченим для рішення суду (стаття 273 ЦПК України)?

- 11) ЦПК передбачено, які ухвали є винятками із правила, закріпленого у статті 261, та набувають законної сили після спливу строку на апеляційне оскарження, а в разі подання апеляційної скарги - після її розгляду судом апеляційної інстанції. Це такі ухвали:
- за наслідками розгляду заяви про скасування рішення третейського суду (чч.4, 5 ст.460 ЦПК);
 - про визнання й надання дозволу на виконання або про відмову у визнанні та наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу (ч.8 ст.479 ЦПК);
 - про визнання й надання дозволу на добровільне виконання або про відмову у визнанні та виконанні рішення міжнародного комерційного арбітражу (чч.6, 7 ст.480 ЦПК);
 - про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або про відмову в його видачі (ч.5 ст.487 ЦПК).
- 12) Враховуючи принцип юридичної визначеності, зміст якого було розкрито у відповіді на питання №1, слід зазначити, що основним критерієм для визначення ухвал, які набирають законної сили за правилом, передбаченим для рішення суду (стаття 273 ЦПК України) є пряма законодавча вказівка (норма), що закріплює випадки набуття ухвалою законної сили лише після спливу строку на апеляційне оскарження, а у разі подання апеляційної скарги – після розгляду цієї скарги судом апеляційної інстанції.

3. Який момент набрання законної сили ухвалою суду за результатами розгляду скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця (451 ЦПК України)?

- 14) Статтею 451 ЦПК України встановлено процесуальну форму судового рішення, що приймається за результатами розгляду скарги на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця. Таким судовим рішенням є ухвала суду.
- 15) Обрання законодавцем певної процесуальної форми судового рішення для окремих процесуальної дії не є простим мимовільним свавільним рішенням законодавця, натомість обумовлено завданням та змістом такого судового рішення.
- 16) Для тлумачення таких завдань та змісту доцільно звернутись до постанови Пленуму Верховного Суду від 18.12.2009 N 14 "Про судові рішення у цивільній справі"⁵, де Пленум зазначив таке:

"1. Судові рішення викладаються у формі ухвали або рішення (частина перша статті 208 Цивільного процесуального кодексу України 1618-15; далі - ЦПК). Судовий наказ і заочне рішення є різновидами судового рішення.

Судовий розгляд, яким справа вирішується по суті, закінчується ухваленням рішення суду іменем України, в тому числі при відшкодуванні шкоди відповідно до Закону України від 1 грудня 1994 року N 266/94-ВР 266/94-ВР "Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду", в якому вирішуються питання, що складають його зміст (статті 214 - 218 ЦПК) 1618-15. Інші випадки закінчення розгляду справи (зокрема, закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду) оформляються постановленням ухвали.

Судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, - і за її межами (частина перша статті 14 ЦПК) 1618-15."

- 17) Пленум Вищого адміністративного суду у постанові від 20.05.2013 № 17 "Про судові рішення в адміністративній справі"⁶ зазначив, що:

" 2. Залежно від кола питань, вирішених через ухвалений акт, судові рішення поділяються на постанови та ухвали.

Постанова - письмове рішення суду в адміністративній справі, у якому вирішуються вимоги адміністративного позову (пункт 12 частина перша статті 3 КАС України), тобто є вирішення судом спору по суті.

Ухвала - письмове або усне рішення суду в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання (пункт 13 частина перша статті 3 КАС України)."

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09/conv#Text>

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13#Text>

- 18) ЦПК України у статті 258 встановлює такі правила щодо судових рішень:
- a. у частині 1 – судовими рішеннями є: 1) ухвали; 2) рішення; 3) постанови; 4) судові накази;
 - b. у частині 2 – процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал;
 - c. у частині 3 – розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду;
 - d. у частині 5 – у випадках, передбачених цим Кодексом, судовий розгляд закінчується постановленням ухвали чи видачею судового наказу.
- 19) Частина 1 ст. 259 ЦПК України встановлює, що суди ухвалюють рішення, постанови іменем України негайно після закінчення судового розгляду.
- 20) Тоді як ухвали суду, які оформлюються окремим документом, постановляються в нарадчій кімнаті, інші ухвали суд може постановити, не виходячи до нарадчої кімнати (ч. 4 ст. 259 ЦПК України).
- 21) Розгляд скарги на дії державного або приватного виконавця має наслідком зміну, виконання або не виконання судового рішення, як завершальної стадії судового процесу.
- 22) Такий розгляд є комплексом певних процесуальних дій його учасників, а тому підпадає під термін "провадження у справі".
- 23) Ба більше, відповідно до постанови Об'єднаної палати КЦС ВС від 18.05.2020 № 643/5556/14-ц (61-11131сво19)⁷:
- "Судові рішення, ухвалені за наслідками розгляду скарг на дії або бездіяльність державних або приватних виконавців підлягають оскарженню у апеляційному та касаційному порядку (статті 353 та 389 ЦПК України)".*
- 24) Отже, встановлюючи у ст. 451 ЦПК України, що формою судового рішення, що приймається за результатами розгляду скарги, є ухвала, законодавець цим визначив, що:
- по-перше, таким судовим рішенням закінчується розгляд вже процесуального питання щодо виконання остаточного рішення суду;
 - по-друге, така ухвала набирає законної сили згідно з правилом, визначеним у ст. 261 ЦПК України, а саме – негайно після її проголошення.
- 25) Додатково саме про такий момент набрання ухвалою (ст. 451 ЦПК України) законної сили свідчить і таке.
- 26) Частиною 1 статті 453 ЦПК України встановлено, що про виконання ухвали, постановленої за результатами розгляду скарги, відповідний орган державної виконавчої служби,

⁷ <https://revestr.court.gov.ua/Review/90143657>

приватний виконавець повідомляють суд і заявника не пізніше ніж у десятиденний строк з дня її одержання.

- 27) Тобто вже в цій статті йдеться про те, що ухвала має бути виконана в десятиденний строк з дня її одержання, а не набрання законної сили.
- 28) Разом з тим, стаття 18 ЦПК України встановлює, що лише судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, - і за її межами.
- 29) **Отже, ухвала суду за результатами розгляду скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця (451 ЦПК України) набирає законної сили відповідно до правила, викладеного у ст. 261 ЦПК України (у момент її проголошення).**

4. Який момент набрання законної сили додатковою ухвалою суду про стягнення судових витрат за результатами розгляду скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця (451 ЦПК України)?

- 30) Аналогічно, як і у відповіді на питання № 3, така ухвала набирає законної сили відповідно до правила у ст. 261 ЦПК України (у момент її проголошення), адже іншого порядку набрання нею законної сили законодавцем не передбачено.

З повагою,

**Член Науково-консультативної ради при
Верховному Суді, доктор юридичних наук**

Сергій ШКЛЯР